

KUN MIKLÓS JENŐ

Adalékok a Mikszáth-család és Pósa Lajos kapcsolatához* - Fókuszban Az Én Újságom -

Mikszáth Kálmán és Pósa Lajos barátsága a rimaszombati közös diákévekig nyúlik vissza... Az 1870-es esztendők derekától nyomorúságos körülmények között tengődnek a fővárosban, majd a Szegeden magára találó, s onnan Budapestre visszatérő Mikszáthot Pósa váltja a Naplónál, 1881 elején. A *Tóth atyafiak* (1881) és *A jó palócok* (1882) kirobbanó sikere az egekbe röpíti Mikszáth nevét. A Szeged népétől nehéz szívvel megváló Pósa az évtized végén, Benedek Elekkel megindított korszakos jelentőségű gyermeklapjával, *Az Én Újságommal* írja majd be a nevét a magyar művelődés történetének aranykönyvébe.

Az 1880-as években sem tévesztik szem elől egymást. Pósa, Jó Barát című, rövid életű lapja – az első irodalmi igényű magyar gyermeklap – kisebb szövegváltoztatásokkal közli Mikszáth novelláját (*A kis csizmák*, 1882. szept. 10.). Mikszáth új kötetén (*A tekintetes vármegye*) föllesküdve, Pósa remek tárca-verset ír: érzékeny tolla húsz sorba sűríti hódolatát (*Mikszáth Kálmánhoz*, Szegedi Napló, 1884. nov. 27.). A költeményt *Tíz év alatt* c. visszatekintő kötetébe is fölvette (1886. 256.). Mikszáth, alkalmasint Pósa további útját is meghatározó bírálatot jelentet meg harmadik verseskötetéről (*Egy jó fiatal poéta*, Pesti Hírlap, 1883. máj. 28.), előszóval látja el *Dalok, regék az ifjúság számára* c. könyvét (1884), majd ismerteti *Gyermekversek* c. kötetét (*Pósa és a gyermekek*, Pesti Hírlap, 1886. máj. 21.).

Mikszáth vissza-visszajár szegedi barátaihoz. Nem lenne teljes a '80-as évek dióhéjban történt földidézése Pósa vidám esték emlékeit őrző versezeteinek említése nélkül, melyekből Apró Ferenc adott ízelítőt (*Pósa tréfás rigmusai Mikszáthhoz*. In: *Mikszáth szegediekről – Szegediek Mikszáthról*, 1997).

Praznovszky Mihály nélkülözhetetlen monográfiájában elemezte Mikszáth említett írásait. Könyve *Örök barát a Felvidékről: Mikszáth Kálmán* c. fejezetében, az évtizedek óta háttérbe szorított Pósat illetően valósággal tabudöntögetésként ható sorokat olvashatunk: „Mikszáth nemcsak a kötetéről [Gyermekversek] szól, hanem a gyermekirodalomról, annak hazai szükségességéről. Első ízben fogalmazza meg a saját gyermeknovelláinak alapvető szellemiségét: a gyermekek világa a legbonyolultabb lelki állapot, amelyről írni a legnehezebb feladat. Ehhez majd modellként persze saját gyermekei szolgálnak, de talán nem járunk messze az igazságtól, ha azt állítjuk, hogy erre a témára éppen Pósa Lajos versei, illetve az abból lesűrhető gondolatiság vezette.”

Érthető, hogy Pósa induló lapjába attól a barátjától is írást kér, aki cikkeivel már szegedi évei során egyengette kibontakozó karrierjét, s akinek a gyermekeihez is erős érzelmi kötődés fűzi. Mikszáth azonban új írást nem tud adni. „Nevének olyan csengése volt – írja Révay Mór, – hogy a szépirodalmi lapok valósággal versengtek érte... Karácsony felé aztán úgy megrohanták tárcákért, elbeszélésekért, hogy meg kellett volna sokszoroznia önmagát, hogy minden kívánságnak megfeleljen.” Az *Én Újságom* számára egy korábbi írását alakítja át. Választása telitalálat! Az értelem nélkül betanult szövegek hiába-valóságát festő *Ne félj, Mátyás!* c. történet rövidített változata tökéletesen megfelel a szerkesztők egyik fő célkitűzésének: játszva oktatni, szórakoztatva nevelni.

Noha Pósa Mikszáthot mint a lap munkatársát mutatja be (1892/6.), egy kivételtől eltekintve, a későbbiekben is be kellett érnie barátja másutt már megjelent írásaival vagy azok átalakított részleteivel. Ennek okait talán az író alkotói módszerében és rendkívüli leterheltségében kell keresnünk.

Mikszáth szívesen írt a gyerekekről; a fiairól szóló elbeszélései a legszebbek közé tartoznak. Ilyenféle írásaiból és vártörténeteiből, anekdotikus novelláiból Pósa ügyesen kölcsönözgetett: az olvasóvá nevelés nemes szándékával ily módon is irodalmi értékű alkotásokat közvetítve a gyermekeknek. Így került a *Pali pályája* c. elbeszélés egy gyermekolvasmányá egyszerűsített fejezete is *Az Én Újságomba* (*Okos Pali almái*). Bisztray Gyula szerint „Pósa Lajos *Az Én Újságomban* – kellő pedagógiai érzékkel – Pali »pályarajzából« csak ezt a vásári epizódot közölte.” Mikszáth változtatásaival kerülhettek közlésre egyebek közt *A sovány Tóth Gyula* (*A rossz matéria*), *A trencsényi vár kútja* (*A Csák fészke*), *A Tinti* (*Az első bánat*), *A ködmönös vendég* (*Bagi uram frakkban*) c. írások.

A századforduló legjobb gyermeklapjának köteteit lapozgatva, föltűnik a nagy palóc fiainak, valamint Mauks Kornéliának a neve is. Indokolt tehát a Mikszáth-család és Pósa kapcsolatának Az Én Újságomban található – olvasói levelekre adott válaszokkal bővített – dokumentumait szemlézni, már csak azért is, mert részben kiegészítik, részben gyarapítják az eddig ismert irodalmi és családi vonatkozású emlékeket. Voltaképpen a *Mikszáth összes Krk.* sorozat egyes köteteinek, szempontunkból különösen érdekes jegyzetei indítottak a Pósa lapjában található szerkesztői üzeneteket is fölölöző gyűjtésem közreadására – ezzel a kultúrtörténeti kitekintéssel is ráirányítani a figyelmet a 175 éve született Mikszáth Kálmánra, egy szép barátságára s az idestova száz éve halott Mauks Kornéliára.

Pósa mint „Magyarország és Társországainak pesztonkája” (Mikszáth szavai), A szerkesztő bácsi postája c. rovatán keresztül állandó összeköttetést tartott fenn a gyermekvilággal. Igazi baráti kapcsolatot alakított ki velük. Válaszolgatott a kérdéseikre, tanácsokat adott, lelkesített, dicsért – a korholásban is szeretet vezette a tollát. Itt levelezgetett az író társakkal is, olykor a gyerekeiken keresztül üzenve a szülőknek. A Mikszáth-családdal kapcsolatos üzenetei ebbe a tartalmi keretbe illeszthetők.

Szabó Bandi, Fährndrich Lujza. Hogy *A kiszurkált kecske* oly nagyon tetszett, annak örvendünk. Tudjátok-e már könyv nélkül? Budapesten már sokan tudják. (1890/7.)

Pósa meséjéért Mikszáth Jánoska is lelkesedett, akit négy esztendőskorában ölt meg a torokgyík. Pósa *Mikszáth Jancsika emlékére* c. versével búcsúztatta (1890/19.). Szigethy Vilmos, Mikszáth halála után írt cikkében említi, hogy „Az éles eszű kis fiúcska talán Pósa Lajosnak, az apróságok rajongásig szeretett Pósa bácsijának nőtt leginkább a szívéhez. Már verseket tudott, édes gügyögő hangon szavalta el azokat. »A kiszurkált kecskét« különösen jól tudta... az ő csöppnyi fantáziája elédelgett rajta sokáig, aztán, hogy megérkeztek a leglázasabb órák s fásulni kezdett a szülői szív a készülődő katasztrófa terhe alatt, cserepes kis ajka még mindig a kecske sorsával törődött, mert hát mit tudta ő, milyen szomorúság marad utána.”

Kohn Riza. (...) Mikszáth Jancsika, kit oly korán ragadott el a halál, Mikszáth Kálmán fia volt. (1890/22.)

Herczog Berta. Fájdalom, úgy van. Egy Mikszáth Jancsika nevű kedves fiúcska csakugyan meghalt s ennek emlékére írta Pósa bácsi azt a verset, mely rád oly nagy hatást tett. (1890/22.)

Rennberger Miklós. Mikszáth Jancsika 5 [4] éves volt és difteritiszben halt meg szegény tavasszal (1890/31.)

Böhm Sándor. Kornélia néni, aki azt a szép mesét írta a *Hattyú lovagról*, Mikszáth Kálmán hírneves írónk sógorője. Szebbnél szebb meséket tud ám ez a néni, s megígérte, hogy mind leírja *Az én Újságom* számára. (1891/21.)

Mauks Kornélia, a Mikszáth-fiúknak szinte második anyjuk, valósággal benne élt a Mikszáth-családban. Rubinyi Mózes szerint „úgy lett ifjúsági író belőle, hogy Pósa egy ízben végighallgatta, mint mesél »Nelka néni« a Mikszáth-fiúknak. Felszólította, hogy írja meg elmondott történeteit. Nagy rábeszélésre Mauks Kornélia eleget tett Pósa kérésének. Az első kísérlet fényesen sikerült s követte a többi.”

Mikszáth Lacika. Jaj, de messze estünk egymástól! Szeretnék ott lenni én is a fenyvesek között. Elmulatoznék veled, meg a Bercivel. Piros hajnalhasadáskor, madárdaloláskor már kinn sétálgatnánk a gyantaillatos zöld erdőben, virágot szednénk édes anyácskáknak. Napközben meg folya a sokféle étvágycsináló, testedző játék. Olvasgatnánk is, mesélgetnénk is. Hanem hát te ott vagy, én meg itt. Így csak levélben beszélgethetünk egymással. A lapot kívánságod szerint oda küldöm. Mondd meg édes apának, hogy ő meg küldje el már a Plútót. Jó mulatást, Laci pajtás! (1891/28.)

Mikszáthék ekkor Gleichenbergben nyaraltak. Bisztray Gyulát idézem: „Pósa Lajos »A szerkesztő bácsi postájá«-ban az idősebb fiú, Kálmán László (Laci) által is üzengetett az apának. Egy ilyen szerkesztői üzenetből értesülünk arról, hogy A Plútót Mikszáth eredetileg Pósa Lajos lapjának szánta, de utóbb – a kísérteties történet megfogalmazása közben – arra az elhatározásra jutott, hogy az mégsem való gyermeklapba, s a Pesti Hírlapnak adta át közlésre... Az Én Újságom 1891. október 4-i száma már egy másik Mikszáth-elbeszélést ígér ifjú olvasóinak. (Ez a »nagyon szép mese« a Huszár a teknőben.)”

Husár a teknőben.

— Elbeszélés. —

Irtta: Mikszáth Kálmán.

I.

A Debernekyék kozákja.

Deberneky János szelíd lelkű, csendes ember volt, a ki még a légynek se vétett s ha nagyasszony (Debernekyéné, született Székely Anna) megindult a szobákban a légyecsapóval, borzongva hűnyta be a szemét, hogy a tömeges gyilkolásokat ne lássa.

— Mi lett volna belőled, ha a közép-korban találsz születni? — pirongatta a nagyasszony. — Mikor lovon kellett ülni, táborozni, csatározni, törökvért ontani. Milyen szerencséd, János, hogy ilyen *aludt-tej*-világban születél.

Addig-addig mondogatta ezt Székely Anna, hogy egyszer csak kezdett az az aludt-tej-világ megfordulni. A tej belőle átváltozott piros vérré és nem aludt, hanem pezsgett.

A nagy nemzeti szónok kimondta a végzetes szót az országgyűlésen: «Mérkőzünk össze!»

A nagy nemzeti költő elszavalta a gyújtó dalt: «Talpra magyar, hí a haza!»

S egyszerre mozogni, elevenedni kezdett minden. Micsoda nyár volt az az 1848-iki! Forró, száraz. Fű helyett katonák nőttek a földből. De minek is lett volna a fű? A kaszák elmentek fegyvereknek, a kaszások katonáknak.

De a Deberneky-kastély csendes maradt sok ideig a nagy nemzeti harcz alatt is. Debernek kis falucska messze a hegyek között, erdőktől eltakarva; a harczvona-

lakba bele nem esett. János úr békében ült otthon, csak a férfi cselédjei szaladtak szét. Asszonyokkal és aggastyánokkal dolgoztatott.

A nagyasszony váltig zsörtölődött:

— János, János! Van-e lelked, János, hogy itthon csücsülsz a hamun, mint egy vén asszony? Hát illik ez? Nem szégyenled magadat?

— Itthon is kell a férfi — védekezett János úr. — Ki tudja, mire leszek itthon jó? Hallgass, asszony, hallgass!

— No iszen majd meglátom, hogy vi-seled magad itthon, ha lesz valami.

Egy tizenkét éves fiuk volt Debernekyéknek, a szőke fürtű Palika. Vézna, ezingár legényke, de az anyja vére folyt benne, nem az apjáé, mert erőnek erejével a táborba akart menni.

— Hiszen én is el tudom már sütni a puskát.

— De hordani nem bírod, fiacskám. Leroskadnál te ott a fáradságtól. Nem eresztlek fiam, — csitította az anyja. — Ráérsz te még arra. Hiszen, ne félj, lesz még nekünk háborunk ezekkel máskor is!

Messze a csataterektől nem is valami

Mikszáth László. No hallod, igazán okos egy fiú vagy, hogy olyan apró ember létedre apa, anya segítségével nélkül kitaláltad azt a nehéz rejtvényt. Vajon nem a Berci segített-e? (1891/47.)

Bauer Béla. Üzenetedet megmondtam Mikszáth bácsinak. Mikszáth bácsi azt mondta, hogy jól van, majd gondolkozik felette. (1892/7.)

A levél tartalmát nem ismerjük. Az ifjú olvasó föltehetően a *Huszár a teknőben* c. elbeszéléssel kapcsolatban üzenhetett Mikszáthnak.

Sturm Erzsike és Margit. Hiszen Mikszáth Kálmán *Huszár a teknőben* című elbeszélésének már vége van. S ti még mindig várjátok a folytatását. Nézzetek csak utána jobban, Erzsikém, Margitkám! (1892/10.)

Baky Sárika. Kornélia néni, aki oly szépen tud mesélni, Nógrád megyében lakik. Értésemre esett, hogy e napokban a fővárosba érkezik; akkor majd megmutatom leveledet neki, s válaszát tudatom veled. (1892/20.)

Sümegeh Margit. Mikszáth Kálmán, hazánk kitűnő írója a fővárosban lakik Lónyai utca 13. sz. a. Két gyermeke van: Laci és Berci. Mindakettő okos és jószívű fiú s nekem mindakettő kedves kis pajtásom. (1892/21.)

Mikszáth László. Köszönöm szíves figyelmedet, kedves Lacikám. Onnan a távolból is elküldöd hozzám szeretetedet. Én is gondolok rád sokszor. Édesanyát, apát köszöntöm. Mikor jöttök már haza? Úgy szeretnék már látni. Hát az a kis vasgyúró Berci miért nem írt egy pár sort? (1892/36.)

Laci Pósanak küldött névnap-i köszöntéséről van szó.

A Pósa-asztal Lajos-napi összejöveteleit a költő vidám rigmusai kísérték, melyekből a könnyen vereső Pósa kifogyhatatlan volt. Jutott belőlük más alkalmakra is. A Fővárosi Lapokban jelent meg *Levél Mikszáth Kálmánhoz* c. opusza, szerkesztőségi jegyzettel: „Mikszáthot a minap Szabó Endre megverselte, mint a róla elnevezett társaság fejét. A kiváló humorista kijelentette a P. H.-ban [*Mikszáth-asztal*. (*Levél a szerkesztőség tagjaihoz*), Pesti Hírlap, 1893. okt. 24.], hogy a Társaságot diffikultálja [nehezményezi], ellenben az asztalt szívesen elfogadja, mert jobban illik a Mikszáth-asztal, mint a Mikszáth-Társaság.” (1893. okt. 31.) A cikknek, a keletkezése előzményeit tárgyaló Rejtő Istvánék szerint: „túl azon, hogy tükrözi Mikszáth vélekedését a politikai csoportosulás vezérlésével kapcsolatban, a legfőbb értéke az, hogy autentikus dokumentuma egy baráti csoportnak, a kilencvenes évek elején Mikszáth szorosabb köréhez tartozóknak.” Pósa versezete Mikszáth cikkére rezonál: lényege az, hogy az asztalnál nincsen hárszabály, „Szabad a szó, nincs a gondolatnak lánc, / Nincs tekintély, aki csengetyűjét rázza.” Az asztal minden tagja megkapta a maga strófáját. Ide iktatom a kezdősorokat és Az Én Újságomat érintő részletet:

Kedves tót palócom, szklabonyai Kálmán,
Ki mindennap délig nyujtózol a pálmán!
Hadd hintsek fejedre egy-két szál virágot,
Hogy eltörölted a *Mikszáth- Társaságot*.
.....
Wolfner egyre dudál, ez a kis portugál,
Jámbor Nagy Miklóssal hevesen disputál.
Azt vitatja, hallom, azt vitatja, látom:
A Vasárnapinál jobb Az én Újságom!

Fölmerül a kérdés, miért nevezte Pósa Wolfner Józsefet *kis portugálnak*? Nehéz a magyarázat. Talán az egykorú sajtóban is figyelmet kapott portugál trónviszályra gondolhatunk.

Beniczky Aladár. Mikszáth Laci Mikszáth Kálmán kitűnő írónknak a fia. Nagyon kedves, okos gyermek. (1892/39.)

Tolnay István. Ismered-e Kornélia nénit, Az Én Újságom kedves mesemondóját? Ő is ott abban a Nógrád megyei községben lakik. Keresd föl és kérd meg a nevemben, hogy írjon már valami szép elbeszélést, vagy mesét, mert Az Én Újságom olvasói nagyon kedvelik mindazt, amit ő ír. (1892/42.)

Kornélia néni. Laci mondta, hogy a mohorai szellő szép regét suttog. Kérem, tessék megírni, mert Az Én Újságom olvasói nagyon szeretik Kornélia nénit. Azok a nógrádi hegyek-völgyek csupa költészetet lehelnek. Berci már sokra haladt. Annyi verset tud könyv nélkül, hogy no. Ha Kornélia néni feljön Budapestre, meglássa, milyen szépen tud szavalni. (1892/50.)

A szép rege címe: *Mese az árvalányhajról*

Molnár Ilona. Mikszáth bácsinak nincsen semmi baja. Vidáman mesélget a Lacinak meg a Bercinek; épít nekik házat, kerítést is csinál a ház elé. Elindítja a robogó gőzöst a szoba padlóján, muzsikál is hozzá a sípládán. Aztán elmegy az országgyűlésre és mindennap ír valami szépet. (1893/6.)

Weisz Lajos és Alfréd. Jó ízlésed van. Kornélia néni meséje az árvalányhajról valóban a legkedvesebb mesék közé tartozik. Milyen szép az, mikor a szegény árva lány helyett a gazdag lányokat viszi a főgenerális a beteg királyfi elé és a fülemile elhallgat, a szellő elsuhan, az árvalányhaj összehúzza kinyílt szárnyacskáit. Milyen szép, mikor az igazi árva lány kerül a beteg királyfi elé s a fülemile elkezdi gyönyörűen dalolni, a szellő lágyan lengedez, az árvalányhaj kinyílik, s a királyfi egyszerre meggyógyul! Kornélia néninek megírom, hogy ti mennyire gyönyörködtetek az ő kedves meséjében. (1893/6.)

Kornélia néni. A koszorús baba megérkezett. Aranyos kis jószág. Nemsokára bemutatom Az Én Újságom kis olvasóinak. (1893/16.)

A *Koszorús Piroska* c. meséről van szó.

Kornélia néni. Igaz szívből írtam, mert nagyon szeretem a Laci pajtást meg a Berci pajtást. Ki ne szeretné ezeket a kedves, okos gyermekeket? *Az özvegyasszony rozsmaringja* igen szép, mint minden, ami a Kornélia néni lelkéből fakad. Nógrád hegyes-völgyes vidéke, mint örömmel látom, csak úgy leheli a szebbnél szebb meséket. (1893/23.)

Az üzenet első része válasz Mauks Kornélia köszönetére, hogy Pósa megjelentette *Laci pajtás, Berci pajtás* c. versét (1893/21.326.), e szám címlapján a fiúk – Mikszáth, először *A lubló ember* címen, folytatásokban megjelent elbeszélésének képes kiadásából átvett – kettős arcképével (Képes Folyóirat – A Vasárnapi Újság füzetekben, 13. kötet, 1893. 563.). A képes kiadásban egy másik fotó is látható, amely a hintalovaikon Kaszperek módjára – vagyis háttal – ülő két fiúcskát ábrázolja (uo. 562.). (A két fotót – „Jön a Kaszperek!” Mikszáth Kálmán két fiával, Kálmánnal és Alberttel, ill. Mikszáth Kálmán fiai: Kálmán és Albert –, a Képes Folyóirat képaláírása szerinti szöveggel Bisztray Gyula is közreadta: Krk. 5. 1957. VII. és VIII. sz. fényképmelléletek.) Pósa versét ez utóbbi fotó ihlette, amelynek átvételétől nyilván azért tekintett el, mert a szöveg nem igazán fedti a képi látványt. Az első strófát idézem:

Laci pajtás, Berci pajtás
Még csak kis legények,
Faparıpán lovagolnak,
De már nagy vitézek.

Felállítják mind
A fakatonákat,
Laci pajtás, Berci pajtás
A sor előtt vágat.

A fotók kapcsán említést érdemel egy lényeges körülmény. Figyelemmel az olvasni még nem tudó apróságokra, Pósa a képi szemléltetést nagyon fontosnak tartotta. Az illusztrációk segítették a hozzájuk tartozó mesék, történetek, versek megértését, átélését. Lapja vizuális világát a rajzos képek határozták meg: a fényképek aránya – különösen címlapon – nem jelentős. Ha oda portréfotók kerültek, azok jellemzően általa fontosnak tartott személyekhez és aktuális eseményekhez kapcsolódtak s csekély számú kivételtől eltekintve (például a Brassai Sámuelről és a Kossuth Lajosról, ill. az íróasztalánál ülő jubiláns Mikszáthról készült – azóta is az egyik legismertebb – fölvetel) mindig gyerekeket ábrázoltak, még hozzá olyan gyerekeket, akikkel Pósa a levelezési rovatán keresztül is érintkezett! Bizonyos intimitást ad a dolognak, hogy míg más lapok természetesen kiírták az általuk közölt fotókon látható gyerekek és/vagy a szülei teljes nevét, Pósa ezt soha nem tette: legföljebb a keresztnevüket nyomtatta ki a fényképük alatt. Vagy azt sem. Ilyenkor a képhez tartozó versben szerepelt a keresztnevük, s ez alapján lehetett kikövetkeztetni a „címezett” személyét.

A Mikszáth-fiúknak Az Én Újságomban közölt kettős arcképe nemcsak hogy aktuális eseményhez – a végső címén *Kísértet Lublón* c. elbeszélés megjelenéséhez – kapcsolódik, de Pósa lapjának történetében az első olyan címlapfotó, amely közismert ember gyermekeit ábrázolja. A kis olvasóknak persze, főleg ha szülei nem járatták a Képes Folyóiratot, fogalmuk sem volt róla, hogy Mikszáth fiai mosolyognak rájuk. Pósa lelkületét ismerve, az ilyenfajta közlések inkább a barátainak vagy általa is becsült, köztisztelt övezte személyeknek szánt gyöngéd figyelmességnek tekinthetők.

Mikszáth Laci. Hát már te fejtörőt is tudsz kigondolni, Lacikám? Nagyon ügyes, közlöm is nemsokára. Édesanyát, apát köszöntöm. Bercinek mondd meg, hogy írjon már egy szép levelet. Édesanya vagy a Kornélia néni fogja meg a kezét, vezessék a papíroson. Majd meglátjátok, milyen szép levelet tud írni a Berci pajtás. (1893/32.)

Király Sára. Kornélia néni Mohorán lakik Nógrád megyében. Írj oda neki egy szép levelet. Jaj de megőrül majd annak a szép levélnek! (1893/48.)

Winter Ilona. Mindenkinnek tetszett az ügyes kis majom. Ugye, szépeket tud írni az a kedves Kornélia néni? Megsúgom neked, Ilonám, hogy Kornélia néninek karácsonyra egy gyönyörű meséskönyve jelenik meg. Tudom, öröme lesz benne majd a gyermekvilágnak. (1893/48.)

Az ügyes kismajom története *Timúr* címmel jelent meg. Kornélia néni meséskönyvét Pósa ajánlotta az ifjú olvasók figyelmébe, a lap Új könyvek c. rovatában: „Kornélia néni, Az Én Újságom szorgalmas munkatársa Meseország című könyvével lép föl. Nógrádmegye hegyes-völgyes vidékén szedte össze tündérmeséit és történeteit. Meghallgatta a patakot: mit csörög; meghallgatta a dalos madarat: mit énekel és leírta a gyermekeknek. Zúgó erdő, pillangós mező az ő meséinek, történeteinek a szülőföldje. Aki egyszer a kezébe veszi a Kornélia néni mesés könyvét, le nem teszi addig, míg el nem olvasta. Hazai művészeink sok sikerült rajza és több színes kép tarkítja ezt a kedves mesés könyvet.” (1893/51.)

Mikszáth Laci és Berci. Hogy te, Laci, tudod könyv nélkül *A hamis furulyát*? Hosszú vers az nagyon, kis öcsém. Mennyi idő alatt tanultad meg? Hát a Berci tudja-e? Egyszer, ha elmegyek hozzátok, majd elmondatom veletek. Mondjátok meg Kornélia néninek, hogy írjon már egy szép tündérmesét. Sokan sürgetik Az Én Újságom olvasói közül. (1894/9.)

Mikszáth László. Örvendek, hogy megszólaltál, Laci pajtás! Rég nem írtál levelet. Úgy szeretnék már látni. Valamelyik szerdán gyere be a szerkesztőségbe Bercivel. Édes anyát, apát köszöntöm. (1895/14.)

Zathureczky Gyula. Kornélia néni, aki azt a szép mesét írta, Mohorán lakik Nógrád-megyében. Leveledet elküldtem; tudom, majd megőrül neki. (1898/14.)

A Hamupipőke c. meséről van szó.

Ezt követően a Mikszáth-család tagjait illető üzenetek sora egy időre megszakad. Az évtized végéig megjelenik Az Én Újságomban még néhány Mikszáth írás és Mauks Kornélia több meséje, 1900 után ők is elmaradnak. Mikszáth a hosszabb lélegzetű munkák felé fordul, a melegszívű, ragyogó fantáziájú Mauks Kornélia Tutsek Anna lapjában, a Magyar Lányokban folytatja gazdag ifjúsági írói pályáját. A Mikszáth-fiúk is fölcseperednek.

Havassy Jenő. Mikszáth Kálmán bácsi megígérte, hogy legközelebb ír újra ő is Az Én Ujságom kis olvasóinak. Előre örülhetsz neki, mert bizonyosan gyönyörű lesz az, amit arany tollával ez a nagy magyar mesemondó ír. (1909/43.)

Kovács Böske. Nem sokáig leszel már te kürtabonyi kis leány, Böske lelkem. A ti falutokat, mint már bizonyosan tudod is, Mikszáth Kálmánnak, a nagy magyar írónak nevére Mikszáthfalvának nevezik el. Mikszáth világhírű neve méltó rája, hogy szülőfaluja az ő nevével ékeskedjék. (1909/49.)

A falu hivatalos neve 1899-ig Szklabonya volt, ekkor Kürtabony lett, majd 1910-ben, fölvette a Mikszáthfalva nevet.

Kedves olvasóimnak. Piros pünkösöd hétfőjén nagy ünnepe volt az irodalomnak. Mikszáth Kálmánt ünnepelte a magyar nemzet a budapesti Vigadó termeiben s odaültette a ma élő magyar írók fejedelmi trónjára. Ez a fejedelmi trón nem arannyal, nem gyémánttal volt kirakva, hanem mosolygó virággal, a szív legdrágább kincsével: szeretettel. Hódolt előtte egész Magyarország. Hálás érzésekkel, koszorúkkal, nemzeti ajándékokkal halmozták el a kiváló költőt, aki negyven esztendőn keresztül szórta lelkének drága kincseit gyönyörűségünkre, okulásunkra. Az ünnepelt író meghatottan mondott köszönetet s azzal végezte remek beszédét, hogy láttak végre egy boldog embert. A közönség tomboló lelkesedéssel és percegő tapssal fogadta minden szavát; a nők a karzatról virágokat dobtak feléje, majd lerohantak az emelvényre, körülvették s boldog volt, aki kezet foghatott vele vagy névaláírást kaphatott tőle. Tündérmesébe illő ünnep volt ez. A boldog ember most megkoszorúzza az élő magyar írók fejedelmi trónján. Imádkozzatok érte, kedves gyermekeim, hogy még sokáig ragyogjon ott erőben, egészségben. (1910/22.)

Nem így lett... Az Én Ujságom ünnepi számának (1910/22. máj. 22.) címlapján még az íróasztalánál ülő jubiláns Mikszáth látható, a két héttel későbbi, 24. számban már az író május 28-i halálának hírére címloldalra került *Mikszáth Kálmán* c. vers olvasható. Pósa az ünnepi számban jelentette meg *Mikszáth álma* c. költeményét, melyet ugyanazon a napon az Új Idők is közölt, s amelyben *A ló, a bárányka és a nyúl* c. novella elemeiből szőtt képek során idézi meg, és beszélteti apjához Jánoskát:

Koszorúzott fejét boldogan lehajtja,
Elrengeti lágyan a dicsőség karja,
Álomba ringatja csillagos éjjelen,
Megnyílik a kék ég... Jánoska megjelen:

„Hol van az én lovam, nyulacsám, bárányom?
Kosztoltad-e, apa? Szép-e mind a három?
Selyemfüves rétjük van-e szegényeknek?
Hol van a zöld pokróc, ahol legelgetnek?”

„Itt vagyunk, kisgazdánk!” szólal a bárányka
S örömeiben mindjárt csengetyűjét rázza.
Nyerít a lovacska... Jánoska rápattan...
Robognak... repülnek... egyre szilajabban.”

„Hóha, hó, lovacsám! Tán meg is éheztél?
Egy kis etetőre állj meg itt a kertnél!
Bárányka is éhes, nyulacska is éhes...
De szép három jószág! Oly aranyos édes!”

S kedves állatkáit eteti, itatja,
Puha kis kezével meg-megsimogatja.
Meg-megölelgeti sorra mind a hármat...
Lóra szökken ismét... apa elé vágat.

Lehajol hozzája, koszorúját nézi,
Szerető szavával ezt suttogja néki:

„Szébb koszorút fonok én a homlokodra
Csillagvirágokból, csókkal harmatozva.

Csak tovább is kosztold, apa, szegénykéket.
Játsszál a barival, ha utánam béget.
Nyuszikámnak legyen piros pántlikája,
Ha nyerít a lovam: te is pattanj rája!”

S kinek a bánata soha meg nem fordul,
Könnytelen szemének újra könnye csordul.
... Laci, Berci reggel csak azt tudakozták:
„Mért sírt, apa éjjel?” – „Láttam a Jánoskát!”

„Nagy köszönettel tartozom az uradnak azért a szép versért, amelyet az Új Időkbe írt. Ez a vers adta meg nékem azt a nagy dolgot, hogy Jánoska az uram mellé került... Ha az urad verse nincs, talán nem is tudtam volna meg ezt az akaratát... [Mikszáthné fölolvasta a verset férjének. Mikszáthnak nagyon tetszett a vers, sokáig elmerengett azon. Az asszony – félve – szóba hozta Jánoskát. Az író ekkor jelentette ki, hogy kettejük közül az veszi őt magához, amelyikük előbb meghal.] Igazán ennek a versnek köszönhetem azt az óriási dolgot, hogy a Jánoska várta őt ott, a temetőben is, ott van vele s az ő kedvence nincs egyedül. Mélységes mély gyászomban az az egy vigaszom van, hogy nincs egyedül... Köszönöm, ezt nektek köszönhetem.” – írta Mikszáth özvegye, Pósa feleségének címzett levelében. A levelet a költő nevelt lánya, Pósa Sárka bocsátotta Scheiber Sándor és Zsoldos Jenő rendelkezésére, akik teljes terjedelmében közölték (*Mikszáth Jánoska sírhelye*, Magyar Nemzet 1962. jún. 22.). A tartalmát – vélhetően Pósa-éktól – ismerte a már említett Szigethy Vilmos is, aki a Mikszáth csodálatos fantáziájához méltó történetet földidéző cikkét a következő sorokkal zárta: „A gyermekiesen hófehér lelkű költő így álmodta meg a legnagyobb magyar író túlvilági boldogságát, meg is szerevezte neki azt abban a kvadrátnyi terjedelmű földbirtokban, amelyet elcserélt néhány száz holdnyi földi birtokkal.”

Várnay Magda, Vanda és Imre. Szépen, szeretettel, komolyan emlékeztetek meg a váratlanul elhalt Mikszáth Kálmánról. Meg is érdemli s meg is érzi a halhatatlan író ezt a gyermeki, áhítatos szeretetet holtában is, sírjában is. (1910/26.)

Fischer Rózsika. Bizony szép Mikszáth Kálmánnak a lóról, a báránypóráról meg a nyúlról írott elbeszélése. S ki tudja: hány ilyen gyönyörű elbeszélést írt volna még a magyar gyerekeknek, ha a Jóisten olyan váratlanul el nem szólította volna. (1910/26.)

Bekő Zoltán. Szíved hálás érzéseinek virágaiból álmodban is koszorút fonogatsz az elhunyt nagy írónak, Mikszáth Kálmánnak a sírjára. Csak fonogass, fiacskám! Fonogathatsz neki ébren is mindig, oly sokat vesztett benne az irodalom, oly sokat nyert halhatatlan műveivel. (1910/34.)

*

„Midőn Mikszáth Kálmán az írói jubileumára készült, akkor az ő méla, fatalista humora ilyenformán nyilatkozott meg: »ha már meggyújtják a gyertyákat, akkor közel az este.« Pósa Lajos ünnepi gyertyáit, ép úgy, mint a megdicsőült Mikszáth Kálmánét, ugyancsak hamar oda kellett állítani a ravatal mellé.” (Herczeg Ferenc)

Pósa Lajos 40 éves írói jubileumát 1914. június 7-én ünnepelték a városligeti Millenárison. Az akkor már betegségekől gyötört költő 1914. július 9-én adta vissza lelkét a Teremtőnek. Az élete utolsó éveiben ágyhoz kötött nagybeteg Mauks Kornélia szenvedései 1924. március 10-én értek véget.

Albert (Berci) 1921. június 24-én; Kálmán László (Laci) 1950. december 20-án halt meg.

Fölhasznált irodalom:

Praznovszky Mihály: Pósa Lajos, a szelíd költő, 2006. 82.

Révay Mór János: Írók, könyvek, kiadók. II. 1920. 187.

Mikszáth Kálmán összes művei Krk 41., 1978. 163-165; 206. S. a. r. Bisztray Gyula

Mikszáth Kálmáné visszaemlékezései, 1922. 229.

Mikszáth Kálmán összes művei Krk 82., 1988. 260. S. a. r. Sz. Garai Judit és Rejtő István

Sz. Szigethy Vilmos: Mikor Jánoska az apját várta, Pesti Hírlap, 1910. júl. 3. 46.

Herczeg Ferenc: Pósa Lajos halálára, Magyar Figyelő, 1914/3. 148.

FÜGGELÉK:

Mikszáth Kálmán Az Én Újságomban megjelent írásai, 1890-1914:

Ne félj, Mátyás! 1890/1; A sovány Tóth Gyula 1891/27; Huszár a teknőben 1892/1-3; Az óriási csizmák 1892/51, 1911/34; Okos Pali almái 1893/40; Jókai Mór /vers/ 1894/2, 1904/20, 1910/22; A törpe lovacska 1897/47; A Tinti 1898/7-8; Ajnácskő 1898/28; A trencsényi vár kútja 1898/42; A ködmönös vendég 1900/32; A ló, a báránka és a nyúl; Madárfészek 1910/22; Veneturné vára 1910/23; Krasznahorka (Mikszáth Kálmán után) 1910/24; A kis csizmák 1912/12; A sárospataki vár (Mikszáth nyomán) 1914/14; Beckó vára (Mikszáth nyomán) 1914/23.

Mauks Kornélia Az Én Újságomban megjelent írásai 1891-1900:

Hattyú lovag 1891/18; A megtért vándor 1891/19; A kis torkos 1891/25; Levente vitéz 1892/6; A nagymama karosszéke 1892/7; Baba-vár 1892/13; A nagy kő 1892/24; A fürjcskék 1892/23; A virágok harca 1892/37; Bodri meg a gidó 1892/52; Mese az árvalányhajról 1893/4; Bátor vitéz 1893/14; Koszorús Piroska 1893/17; Az özvegyasszony rozmaringja 1893/24; Timúr 1893/45; A selyemszövő takács 1893/49; Tréfa Jóska 1894/12; Miska bácsi állatkái 1894/40; A kis hősök 1896/22-24; Kelen vitéz 1897/45; Hamupipőke 1898/9-12; A rémvadász 1898/21; A nap leánya 1898/23-25; Harmat kisasszony 1899/12-15; A három árbc 1900/15.

MAUKS KORÉLIA

A nagy kő

Ki a nagy kőhöz! Ki a nagy kőhöz!

Ez hallatszott a tornácon végig az éléskamrába, hová Jolánka és Piroska a mama után szaladtak, segíteni a kosarakat megtölteni jobbnál jobb ennivalóval.

Pistike az istálló felé szaladtában kiáltozta:

– Miska bácsi, öreg Miska bácsi! Fogja be hamar a Cinkét meg a Fátyolt, kimegyünk a nagy kőhöz.

Gyurka átszaladt Pannikáékhoz, onnét Gézáékhoz a jó hírrel.

Nagy volt az öröm mindenfelé. Siettek is felülni a kocsikra, csak Piroska késett.

– De hát hol is van már az a Piroska? Piroska, jöjj már!

– Itt vagyok – felelte mosolyogva –, csak a kertben voltam megkérni a sárgarigót, hogy szálljon át gyorsan a hegyeken és mondja meg Ádám bácsinak: jöjjön ki ő is a nagy kőhöz.

– Ó, te kis bogár! – nevettek a nagyobbak –, meg is mondja azt a rigó, csak te azt várjad.

– Ki tudja? – szölt közbe apácska. – Hátha meg is mondja.

Szőlők között, gyümölcsfák között vezetett az út a Bükk hegység déli oldalán egész a pásztor kunyhójáig. Onnét azonban már gyalog kellett felmenni a hegyre.

Mikor Piroska leszállt az utolsó kocsiról, hát kit látott? Ki más, mint a jó Ádám bácsit, ott ült a pásztor kunyhó előtt.

Piroska sietett hozzá, már messziről kérdezgette:

- Ádám bácsi, édes jó Ádám bácsi, hogy tudta meg, hogy mi kijövünk a nagy kőhöz?
- Egy rigó mondta meg, azért előtökbe jöttem, hogy én vezethesselek a nagy kőhöz.

Olyan vígan törtettek fel a meredek hegy oldalán, hogy észre se vették: már előttük volt a nagy kő a hegy legmagasabb pontján. Zöld füvek és virágok között volt ez a nagy, roppant nagy kő. Egynehány bükk és cserfa védőleg terjesztette fölé ágait, borostyán fonta át a tetejét, itt-ott moh borította. De a nagy kő, a századok néma tanúja hideg maradt az ő mozdulatlanságában.

Körülötte az ibolyák és gyöngyvirágok elhullatták virágaikat, a bükkfák ágait itt is, ott is letörte a vihar, de a nagy kőnek nem árthatott semmi, maradt a régiek.

- Hogy is került ez a nagy kő ide? - kérdezték a gyerekek apácskát, Ádám bácsit is, még az öreg erdőkerülőt is.

- Ki tudhatná azt bizonyosan - felelte Ádám bácsi. - Egy régi monda beszéli, hogy az óriások királya csináltatott a hegy belsejébe egy tündérpalotát, oda rejtette Hajnalkát, egy öreg király leányát, és hogy testvére, Tábor vitéz, meg ne találja vagy, hogy ki ne szabadíthassa, vállán vitte fel a hegyre ezt a nagy követ, és mikor elment hazulról, evvel zárta el a palota ajtaját.

- De ugye megtalálta mégis Tábor vitéz Hajnalkát? - kérdezte Piroska.

- Majd elmondom a télen - felelte Ádám bácsi -, most nézzétek csak. Mikor én olyan kicsiny voltam, mint ti most, itt még a kő alatt egy nagy barlang volt, ahová háborús időkben sokan elrejtőzhetnek veszedelem esetén. Most már a barlang beomlott, legföljebb borzok tanyázhatnak benne.

- Van még egy másik monda is a régi dicső időkben, mely azt mondja, hogy mikor Rákóczi Ferenc elvesztette a romhányi ütközetet, zenészei, a barna cigányok megijedtek, és mivel egyikük erről a vidékről való volt, ide menekültek. Mindaddig a barlangban rejtőzködtek, míg uruk, Rákóczi, segítséget nem küldött.

- Ki tudja - szólt tovább halkabban Ádám bácsi -, nem itt csinálták-e azokat a szép szomorú Rákóczi-nótákat.

Avval levette egy sűrű cser ágáról ott rejtegetett hegedűjét és eljátszott egynehányat azokból a szép Rákóczi-nótákból, melyeknek minden hangja csatákról, hősokról, letűnt dicsőségről beszél.

Mindnyájan énekeltek, még az apácska is. Ezt énekelték:

*Hej Rákóczi, hej Bercsényi,
Magyarok híres vezéri!*

Bizony, bizony egy szem sem maradt szárazon. Ekkor aztán megfordította a nótát Ádám bácsi, húzott egy friss csárdást s intett a fiúknak. Géza megkapta a Jolánka kezét, Gyuri a Pannikáét, a többiek is párt kerestek és olyan jó kedvvel táncoltak, hogy még.

Nem is kellett újrászni, Ádám bácsi szívesen húzta, míg csak az ozsonnához hívta anyácska.

Ozsonna után honnét, honnét nem, előkerült apácska messzelátója is. Gyönyörködve nézték rajta a sötétkék hegyek közül kiemelkedő kékkői várat. Evvel majdnem szemben a szandai váromladékok, melynek egy bástyája erősen ellent áll az idők viszontagságainak. Aztán azt a szép nagy síkot, melyen árnyas faluk és nyüzsgő városok között, mint egy ezüst kígyó, kanyarog tova az Ipoly folyó.

Odább nyugat felé a rónák felett büszkén magaslik ki a dicső, történelmi nevezetességű drégelyi vár mohos omladékaival.

- Ó, mily szép! Ó mily gyönyörű! - mondogatták nézegetve a messzelátón. - Milyen boldogság lenne a drégelyi várromot közelről látni.

- Hát tudjátok, mit? - mondta apácska. - Ha a nevelő úr meg lesz veletek elégedve és jó vizsgálatot tesztek, akkor elmegyünk megnézni a drégelyi várat.

- Letesszük a vizsgálatot kitűnően! - ígérte mindegyikük.

Pistike aztán csergallyakat tördelt, mindnyájan felékesítették magukat csergallyal. Ádám bácsi ráhúzta a Rákóczi-indulót s a Rákóczi-induló magasztos zenéje mellett indultak hazafelé.

(Az *Én Újságom*, 1892/24.)

MIKSZÁTH KÁLMÁN

Ajnácskő
(Rege)

Rimaszombat közelében két várrom van, egyik Fülek felé, másik a kies Gortva-völgyben. Ajnácskő az, Várgede emez.

A honfoglaló csaták lezajlása után következett az ország felosztása a vezérek, alvezérek és katonák közt.

E tájra Huba vezér indult a maga népével s útközben osztogatta a javadalmakat. Ez a szép völgy azé, ez meg ott amazé.

Ott volt Huba vezér gyönyörű leánykája, Hajnácska is.

Legelőször értek a gortva-völgyi bűvös forráshoz, mely fölött egy vár emelkedett. Elkezdték ostromolni s csakhamar sikerült bevenni, kivált Gedő hadnagy vitézségének miatta.

- Tied a vár s a környék - mondá Huba vezér -, s ameddig naplementig érünk, mind a tied legyen a vidék.

Azonban nem kellett sokáig menniük, midőn elibök bukkant egy völgymederből kiemelkedő sziklacsúcson egy gyönyörű tündérvár.

- Oh, be szép, be szép! - kiáltott fel elragadtatva Hajnácska. - Apám, add nekem ezt a várat, ha bevesszük.

- Nem lehet - mondá Huba -, a vár a Gedőé lesz, neki ígértem.

Erre Gedő is könyörögni kezdett, hogy elég neki a másik vár, csak adja ezt oda a leányának, ha olyan nagyon megnyerte a tetszését.

- Nem szeghetem meg a szavamat - szólt a vezér-, ám jól van, legyen Hajnácska leányomé a vár, de akkor legyen a leányom a tied.

Így keltek össze Gedő és Hajnácska s sokáig éltek boldogul a két szomszéd várban, melyet „Gedő” és „Hajnácskő” várnak említenek sokáig a krónikák.

Most már csak rom. Omlik, romlik, minden évben kisebb a rom, csak a szép kőszirt ugyanolyan ma is, mint aminőnek a szép Hajnácska látta ezer esztendő előtt.

(Az *Én Újságom*, 1898/28.)

*A *Palócföld* c. folyóirat 2022/4. számában megjelent dokumentumriport egy illusztrációval (*Huszár a teknőben*), valamint az 1880-as éveket érintő, ill. Pósa írói jubileumára vonatkozó egy-egy közléssel kiegészített változata.

(KMJ 2023. ápr.)